

predicted in advance, built, composed, thereby manipulate it, influence on it and create the necessary scenario of perception of the environment. The article describes the experience of applying the scenario approach in the design of the park in the discipline "Landscape Architecture" for 4th year students of the specialty 191 "Architecture and Urban Planning" at the National Aviation University.

Key words: *perception of the architectural environment, scenario approach to design, design of landscape objects, architectural space.*

Стаття надійшла до редакції у квітні 2019р.

УДК 378

Штолько В.Г.¹⁸ *доктор архітектури,
Народний архітектор України,
Президент Академії архітектури України
тричі Лауреат Державної премії України
orcid.org/0000-0002-4462-0231
design@ugi.edu.ua,*

Романчук С.М., *к.філол.н, доцент
orcid.org/0000-0002-5737-2951?lang=en
svitlor2017@ukr.net*

Богославець О.І. *к.е. н, доцент,
Український гуманітарний інститут, м.Буча, Україна*

МЕТОДОЛОГІЯ ВИКЛАДАННЯ ОСНОВНИХ ФОРМ ДИЗАЙНУ СТУДЕНТАМ ВИШУ ЯК ДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

У статті охарактеризовано процес учіння як дидактичну проблему, визначено сутність понять «дидактика», «методологія», «форма». Праця наголошує, що методологічною основою дидактики є закони і категорії діалектики, теорія пізнання, логіка, ідеї видатних педагогів, а об'єктом дидактики є зв'язок між викладанням і учінням; предметом – зміст освіти і організація процесу. Особливу увагу автори приділяють аналізу інтерактивним формам репрезентації початкового матеріалу майбутнім

¹⁸ © Штолько В.Г., Романчук С.М., Богославець О.І.,

дизайнерам. Проаналізовано різні форми лекцій та практичної роботи студентів вишу як дидактичну проблему.

Ключові слова: дидактика, методологія, форма, дидактичні категорії, основи дизайну, взаємодія студент-викладач, форма організації навчання, метод навчання, методичний прийом.

Постановка проблеми. До основних проблем навчання сучасної вищої школи належать проблеми, пов'язані з методологічними засадами викладання предметів. Система сучасного вишу вимагає від викладача, окрім теоретичних знань та практичних навичок, неабиякої педагогічної майстерності. Тому педагогічна наука значну роль приділяє методам та формам викладання. Складником педагогіки є дидактика. Термін «дидактика» грецького походження (дидактикос - той, хто навчає) [3, с.79]. Вважається, що вперше його використали у 1613 році німецькі педагоги Кристоф Хельвіг і Йохим Юнг у праці «Короткий звіт з дидактики, або Мистецтво навчання. Ратихімія». В аналогічному значенні вживав цей термін і Ян Амос Коменський (1592-1670) у праці «Велика дидактика» (1657).

Актуальність роботи полягає у розкритті домінантних інтерактивних форм, які потрібно реалізовувати викладачеві курсу «Основи дизайну».

На сьогодні дидактика «відповідає на 3 питання: 1) для чого вчити? (зміст освіти) 2) як навчити? (методи і принципи) 3) як вчитися? (методи і прийоми самостійної діяльності). Дидактика науково обґрунтовує зміст, методи і форми навчання. Об'єктом дидактики є навчання як вид діяльності» [4].

Мета статті. Зважаючи на це, метою нашої наукової розвідки є аналіз методологічних засад, які використовує викладач під час вивчення студентами основ дизайну.

Розгляд останніх публікацій з теми. Зазначена нами проблема розгорталася вище зазначеними закордонними відомими педагогами, а також українськими науковцями, такими, як: В.І. Андреевим, О. О. Біляковською, В.І. Бондарем, І.Я. Мищишиним, В.А. Попковим, С.Б. Цюрою, які продовжили розгляд зазначеної

наукової проблеми у традиційній педагогічній площині, доповнивши його сучасними методологічними формами.

Із окресленої мети випливають завдання праці: визначити сутність понять «дидактика», «методологія», «форма»; охарактеризувати найбільш доречні форми подання матеріалу студентам; запропонувати інтерактивні методики, які може використовувати викладач вишу під час підготовки майбутніх дизайнерів.

Основна частина. Насамперед охарактеризуємо поняттєвий апарат нашої теми.

Педагогічна наука розуміє під дидактикою «систему, яка будується на основі категорій і понять, які не лише мають свою структуру, а й взаємодіють між собою за принципами теорії систем. Дидактичні категорії – найбільш загальні і фундаментальні поняття, які відображають суттєві властивості і відношення навчального процесу» [3].

До основних категорій дидактики належать навчання, освіта, самоосвіта, викладання, учіння, навчальна діяльність, дидактичні закономірності, принципи, процес навчання і його компоненти (цілі, завдання, зміст, форми, методи, засоби, результати навчання), знання, навички, уміння, пізнавальна активність, мотивація учіння, пізнавальні інтереси і потреби, об'єкт і суб'єкт пізнання.

Навчання – вид людської діяльності і процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками, що потребують інтелектуальних, емоційно-вольових і фізичних зусиль людини. Воно є фактором стимулювання розвитку особистості. Суб'єкт під впливом зовнішніх умов і залежно від результатів власної поведінки намагається змінити його так, щоб новими знаннями знизити ступінь своєї невпевненості та знайти адекватне правило розв'язання практичних завдань. На різних етапах навчання у людини виникають стани очікування, активності, мінливості, повторення, впорядкування, обмеження різноманітності ситуацій, зворотної інформації, які підлягають корекції внаслідок особистої пізнавальної діяльності. Слід відрізнити «процес навчання» від «навчального процесу». Поняття «навчальний процес» охоплює всі компоненти навчання: і

викладача, і використовувани ним засоби і методи навчання, і студента, що працює під керівництвом викладача на занятті та самостійно вдома, і забезпечення навчального процесу наочною та технічними засобами. Поняття «процес навчання» охоплює взаємодію викладача й студентів. Про це більш детально поговоримо нижче.

Загальноприйнято вважати, що до дидактичних категорій належать також освіта й самоосвіта. Про це справедливо наголошують О.О. Біляковська та І. Я. Мицишин, С.Б. Цюра. Зокрема, у праці «Педагогіка вищої школи» вони зазначають: «Освіта – цілеспрямований процес і результат оволодіння учнями системою наукових знань, пізнавальних умінь і навичок та формування на цій основі світогляду, моральних якостей. Вона реалізується у процесі навчання. Самоосвіта – освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Вона сприяє поглибленню, розширенню і міцнішому засвоєнню знань. До основних засобів самоосвіти належать: самостійне опрацювання літератури, робота з комп'ютером, засоби масової інформації, самонавчання тощо» [4, с. 66]. Важливу роль у формуванні навичок самоосвіти відіграє школа, потім – виш.

Відомо, що «методологія визначає засоби, передумови і принципи організації пізнавальної і практичної діяльності. Методологія тісно пов'язана з гносеологією, що аналізує загальні характеристики пізнавальної діяльності людини» [1]. Як кожна наука, дидактика має методологію. Методологія дидактики – це вчення про принципи побудови, форми і способи наукового пізнання дидактичного процесу. Вона є засобом не тільки теоретичного пізнання, а й практичного перетворення процесу навчання, його вдосконалення та оптимізації. Методологічною основою дидактики є закони і категорії діалектики, теорія пізнання, логіка, ідеї видатних педагогів.

Класифікацій методів навчання відомо багато (А.М. Алексюка, Ю.К. Бабанського, В.І. Бондаря, І.Я. Лернера, М.І. Махмутова, П.І. Підкасистого, М.М. Скаткіна та ін.), однак жодна з них не вільна

від недоліків із-за складності, багатомірності і динамічності навчального процесу. Як зазначає В.І. Бондар, методи не вибираються із деякого набору, а конструюються в кожному конкретному випадку і тому можуть мати безліч модифікацій [2, с. 91-95]. І.П. Підласий наголошує, що «кожний метод - самостійне творіння педагога, його творчий почерк, що спирається на особисте бачення і розуміння педагогічного процесу» [6, с. 480].

Зовнішню сторону організації процесу взаємодії «студент – викладач» визначають форми організації навчання. У підготовці майбутнього дизайнера, як свідчить практика, доречними є такі форми організації навчання, як: лекції (проблемний виклад, лекція-діалог, лекція-візуалізація), практичні заняття, консультації, майстер-класи, гуртки, студії, творчі лабораторії, екскурсії (до виставкових залів, музеїв, майстерень художників, конструкторських бюро, на виробництво та ін.), зустрічі з цікавими людьми, майстрами мистецтва, дизайнерами, конкурси-змагання, олімпіади, виставки студентських творчих робіт, домашня самостійна робота.

Розглянемо детальніше деякі з названих форм.

Традиційною формою викладання у виші є лекція. На нашу думку, незважаючи на те, що вона залишається домінантною, має суттєві недоліки, такі як монологічність, обмежені можливості індивідуального підходу, слабкі можливості оперативного контролю. Автори запропонованої праці розуміють, що потрібно увиразнювати лекцію різними її формами: лекція-бесіда, проблемна лекція, лекція-дискусія, лекція-конференція, лекція-симпозіум, лекція-круглий стіл та ін. З досвіду скажемо, що вищезазначені інтерактивні форми активізують діяльність майбутніх дизайнерів, дозволяють їм вільно висловлювати думку, ставити запитання один одному. Найчастіше ми проводимо лекції у такій формі. Студенти наперед отримують конспект лекції, протягом тижня активно вивчають її проблемні питання. Під час проведення лекції студенти ставлять запитання, які для них виявилися незрозумілими. І тоді слово бере викладач. Однак іноді буває і так, що інші студенти починають активно обговорювати зазначену проблему. Викладач тільки коректує хід думок, спрямовує їх у правильне русло. Ми вважаємо, що така форма лекції розвиває

допитливість, прилучає до формування абстрактної уяви, творчості, що так важливі для майбутньої професійної діяльності дизайнерів.

О.М. Піскун радить проводити проблемні лекції. Він зазначає: «Наприклад, з власного досвіду ми визначили такі найбільш доречні теми для проблемного викладу: "Мета дизайну в сучасному світі" (дизайн - це добро, чи зло? суперечливі погляди теоретиків на це питання); "Історія розвитку дизайну в СРСР" (чому в СРСР дизайн був не потрібен; як перші радянські дизайнери створювали свої шедеври в умовах післяреволюційної розрухи) та ін» [5].

Лекції з «Основ дизайну» передбачають знання з історії культури, естетики, філософії, техніки і технологій, матеріалознавства, композиції, кольорознавства, психології, ергономіки, теорії творчості, економіки, маркетингу, реклами тощо. Звичайно, усі вони у тією чи іншою мірою відомі студентам, проте ніколи не викладались цілісно. Тому, на думку О.М. Піскуна, слід впевнено застосовувати діалогічні методи, які дозволяють активізувати суб'єктивний досвід студентів, залучати побутові знання, знання з інших навчальних дисциплін. Доповнення лекційного матеріалу цікавими історичними фактами, філософськими міркуваннями, даними психології сприяє формуванню у студентів цілісного, в усій багатогранності, позачасового бачення середовища існування людини і себе в ньому, викликає бажання зробити особистий внесок у справу його естетичного перетворення [5].

Як засвідчив досвід, лекції-діалоги найкраще проводити на такі теми, як: "Напрямки і стилі сучасного дизайну" (тут студенти активно називають велику кількість напрямів і стилів сучасного дизайну, визначають їхні характерні риси, потім разом порівнюємо їх, віднаходимо спільні ознаки і нарешті намагаємося звести усе це різноманіття до певної загальної класифікації); "Дизайн в умовах ринкової економіки" (тут можна легко організувати дискусію щодо позитивних і негативних функцій дизайну в умовах ринку, поділивши аудиторію на дві групи опонентів); "Фактори, які впливають на процес формотворення", "Засоби і закономірності створення композиції у дизайні", "Основи кольорознавства" (ці теми

в загальних рисах відомі студентам ще зі шкільного курсу образотворчого мистецтва, багато термінів інтуїтивно зрозумілі, тому діалог ведеться легко і невимушено як повторення, уточнення, доповнення і систематизація вже відомих знань).

Дизайнерська творчість вимагає розвитку уяви, створення візуальних образів. Тому в навчанні основ дизайну слід використовувати лекції-візуалізації з використанням екранних засобів. Ми переконані, що це допоможе розширити кругозір студентів, оскільки активно використовується принципу наочності, тобто більша частина навчального матеріалу переводиться у наочні статичні і динамічні образи. Переконані, що інформація, сприйнята візуально, запам'ятовується в декілька разів краще, ніж сприйнята на слух. При цьому слід також урахувати, що в дизайні часто буває важко або й неможливо описати словами те, що можна тільки побачити. Тому жодну лекцію з основ дизайну не можна провести без наочних посібників. Тут необхідними є фото- і відеоматеріали, малюнки, об'ємні комп'ютерні моделі, кольорові таблиці, фрагменти науково-популярних чи художніх фільмів, мультимедійні презентації.

Лекція-візуалізація вимагає ретельної підготовки наочних матеріалів, що будуть подаватись у логічній послідовності, відповідно до структури лекції, але таким чином, щоб не перевантажити ними й органічно поєднати зі словами викладача. Наприклад, наочні матеріали на лекції "Історія становлення дизайну" подаються у тій послідовності, у якій змінювались історичні епохи, а саме: спочатку - схема «Послідовність історичних епох та відповідні ним художні стилі», далі - зображення виробів первісної людини, потім - блок кліпів (чи слайдів) про предметний світ (архітектуру, одяг, меблі, домашнє начиння, спосіб життя) в епоху Стародавнього світу, портрети видатних митців античності та зображення їхніх шедеврів, колаж про характерні художні ознаки давньоєгипетського, давньогрецького стилі, пізніше - блок кліпів про предметний світ епохи середньовіччя, портрети видатних митців середньовіччя і зображення їхніх творів, колаж про характерні художні ознаки готичного, візантійського, давньоруського стилів, після цього - блок

кліпів про предметний світ доби Відродження, портрети видатних митців Відродження і зображення їхніх творів, колаж про характерні художні ознаки ренесансу; ще пізніше - кліпи про предметний світ Нової доби і промислової революції, портрети і твори видатних митців цієї епохи, колаж про характерні художні ознаки стилів бароко, класицизму і модерну; наступне - документальні фото і відеофрагменти предметного світу початку ХХ століття, творів перших дизайнерів; і насамкінець - документальні фото предметного світу післяреволюційної Росії, портрети і твори перших радянських дизайнерів. Відеофрагментами можуть бути короткі (до 1 хв.), змонтовані фрагменти художніх, документальних чи науково-популярних фільмів, де яскраво показані особливості предметного світу певної історичної епохи і спосіб життя тогочасних людей. Продивившись їх, студенти швидше і краще засвоюють характерні риси історичних стилів, легко проникаючись духом епохи, що вивчається.

Практичні заняття необхідні для розвитку різних практичних умінь, формування навичок, закріплення знань на практиці. Технологічні уміння і, особливо, навички, як справедливо зазначає В.А. Попков, «формуються в процесі тривалого, систематичного тренування» [7, с.42]. Швидкість опанування вміннями і навичками різна у різних студентів. Причинами цього є неоднаковий рівень попередньої підготовки, сила і структура навчальної мотивації, особливості когнітивної сфери, фізична і психофізіологічна схильність студента до такого виду діяльності. Тож, очевидно, тут потрібен індивідуальний підхід.

На практичних заняттях з основ дизайну можна застосовувати різні форми організації діяльності студентів: фронтальну (наприклад, для швидкої актуалізації опорних знань, для проведення мозкового штурму), індивідуальну (самостійне виконання студентом завдання), групову і мікрогрупову. Групова робота, на наш погляд, є дуже корисною з точки зору формування важливих соціальних якостей (взаєморозуміння, взаємонавчання, спільна творчість), хоч не завжди підходить усім студентам - деякі надають перевагу самостійній роботі. Розбивка на мікрогрупи по 2-4 студенти може здійснюватись

за принципом взаємної симпатії й особистого вибору студента або ж на основі випадкового вибору, чи виходячи з міркувань викладача, коли в групі об'єднуються сильніші і слабші студенти в рівній пропорції. Кожна група отримує завдання від викладача або висуває власні пропозиції (останнє бажаніше). Такими завданнями можуть бути підготовка доповідей чи рефератів з актуальних проблем (наприклад, «Перспективні напрямки дизайну»), виконання спільного дизайнерського проекту (наприклад, «Розробка колекції одягу на основі біоформи»), виготовлення навчального наочного посібника тощо.

Для досягнення освітніх цілей у кожному конкретному випадку застосовуються різні методи і методичні прийоми співпраці викладача і студента. В наукових джерелах методи навчання визначають по-різному: 1) як сукупність прийомів навчальної роботи; 2) як шлях, по якому викладач веде студента до знань; 3) як форму руху змісту навчання; 4) як способи взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямовані на досягнення освітніх цілей. Як зазначає В.І. Бондар, методи не вибираються із деякого набору, а конструюються в кожному конкретному випадку і тому можуть мати безліч модифікацій [2, с. 91-95].

І.П. Підласий наголошує, що кожний метод - самостійне творіння педагога, його творчий почерк, що спирається на особисте бачення і розуміння педагогічного процесу [6, с. 480].

В умовах особистісної орієнтації освіти говорять про методи і прийоми психолого-педагогічної підтримки, активні і продуктивні методи навчання. Це аж ніяк не заперечує традиційних, загальноприйнятих методів навчання, просто вони розглядаються з позицій активного прояву особистісної функції кожного студента. Особливого значення тут набувають такі функції дидактичних методів, як:

- афективна (здатність викликати позитивне емоційне ставлення до навчального матеріалу, почуття задоволення, захоплення);

- когнітивна (здатність проникати в думки, сприяти кращому розумінню матеріалу, утворенню цілісної системи знань, викликати

інтелектуальні почуття, розвивати мислення, уяву, спостережливість);

- аксіологічна (сприяння формуванню особистих оцінних суджень і ставлень, вплив на систему цінностей, розвиток пізнавальних, творчих, естетичних потреб, формування стійких пізнавальних інтересів);

- праксеологічна (формування досвіду репродуктивної і творчої діяльності, інтелектуальних, прикладних, дослідницьких, творчих умінь, досвіду спілкування і творчої взаємодії з іншими суб'єктами) [8].

Висновки. Як засвідчив наш досвід, активне використання всього різноманіття названих форм і методів навчання основ дизайну забезпечує для студента багатство вражень і навчально-виховних впливів, відкриває простір пізнавальних і творчих можливостей. Подальший розгляд зазначеної наукової проблеми вбачаємо у з'ясуванні аксіологічних паттернів, які формуються на заняттях з основ дизайну.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития / В.И. Андреев. - 2-е изд. - Казань: Изд-во Казанского университета, 2000. - 600 с.

2. Бондар В.І. Дидактика: підруч. для студ. вищ. навч. закладів / В.І. Бондар. - К. : Либідь, 2005. - 264с.

3. Дидактика // Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — 5-те вид. — К. ; Ірпінь : Перун, 2005.

4. Дидактика вищої школи : навч. посіб. / О. О. Біляковська, І. Я. Мишишин, С. Б. Цюра. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 360 с.

5. Піскун О.М. Методи навчання основ дизайну майбутніх учителів технології. /О.М. Піскун. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://book.net/index.php?bid=14656&chapter=1&p=achapter>

6. Подласый И.П. Педагогика : новый курс: учеб. для студ. высш. учеб. заведений : в 2 кн. / И.П.Подласый. - М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. - Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. - 576 с.

7.Попков В.А. Дидактика высшей школы: учеб. пособие, для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Попков, А.В. Коржуев. - М. : Академия, 2001. - 136 с.

8.Хуторской А.В. Современная дидактика: учеб. пособие / А.В. Хуторской. - 2-е изд., перераб. - М.: Высш. шк., 2007. - 639 с.

Annotation

Stolko V.G., Romanchuk S.M., Bogoslavets O.I.

METHODOLOGY OF TEACHING BASIC FORMS I CONSTITUTE DESIGNED STUDENTS AS A DIDACTIC PROBLEM

The article describes the process of teaching as a didactic problem, the essence of the concepts of "didactics", "methodology", "form" is defined. The work emphasizes that the methodological basis of didactics are the laws and categories of dialectics, the theory of knowledge, the logic, the ideas of outstanding teachers, and the object of didactics is the connection between teaching and learning; the subject is the content of education and the organization of the process. Particular attention is paid to the analysis of interactive forms of representation of the initial material for future designers. Different forms of lectures and practical work of students are considered as a didactic problem. The authors of scientific work note that they often hold lectures in this form. Students get a lecture outline in advance, studying her problem issues actively during the week. During the lecture, students are asking questions that were unclear to them. And then the word takes the teacher. However, sometimes it happens that other students are beginning to actively discuss the problem. The teacher only corrects the course of thoughts, directs them to the right path. Researchers believe that this form of lecture develops curiosity, connects to the formation of abstract imagination, creativity, which is so important for future professional designers. The addition of the lecture material to interesting historical facts, philosophical considerations, and data of psychology contributes to the formation of a holistic, multifaceted, timeless vision of the environment of human existence and of itself in it, which causes the desire to make a personal contribution to the cause of its aesthetic transformation.

In teaching the foundations of the design should use lecture-visualization using the on-screen tools. We are convinced that this will help broaden the students' perspective, since the principle of visibility is actively used, that is, most of the educational material is translated into visual static and dynamic images. We are convinced that the information perceived visually, is remembered several times better than perceived by the ear.

In practical classes on the basics of design, various forms of student organization can be used: frontal (for example, for rapid updating of reference

knowledge, for conducting brainstorming), individual (self-fulfilling assignment by a student), group and microgroup.

Key words: *didactics, methodology, form, didactic categories, basics of design, interaction of student-teacher, form of organization of teaching, method of teaching, methodical method.*

Аннотація

Штолько В.Г., Романчук С.Н., Богославец А.И.

МЕТОДОЛОГИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ ГЛАВНЫХ ФОРМ ДИЗАЙНА СТУДЕНТАМ ВУЗА КАК ДИДАКТИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье охарактеризовано процесс учения как дидактическую проблему, определена сущность понятий «дидактика», «методология», «форма». Работа подчеркивает, что методологической основой дидактики являются законы и категории диалектики, теория познания, логика, идеи выдающихся педагогов, а объектом дидактики - связь между преподаванием и учением; предметом - содержание образования и организация процесса. Особое внимание авторы уделяют анализу интерактивным формам репрезентации учебного материала будущим дизайнерам. Проанализированы различные формы лекций и практической работы студентов вуза как дидактическая проблема.

Ключевые слова: *дидактика, методология, форма, дидактические категории, основы дизайна, взаимодействие студент-преподаватель, форма организации обучения, метод обучения, методический прием.*

Стаття надійшла до редакції у травні 2019р.